

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩАОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ДИНАМІЧНИЙ РОЗВИТОК
СФЕРИ ТУРИЗМУMAIN FACTORS OF INFLUENCE ON THE DYNAMIC DEVELOPMENT
OF THE TOURISM

Статтю присвячено актуальним питанням розвитку туристичної галузі, що є невід'ємною й однією з найважливіших на сучасному етапі розвитку суспільства частин світової економіки, а також одним із ключових елементів збереження та розвитку природної, рекреаційної, історичної, культурної спадщини країни та її людського капіталу. У сучасному туристичному ринку відбуваються досить відчутні зміни, тому важливість дослідження основних чинників, що впливають на його динамічний розвиток, не піддається жодним сумнівам. Туристична індустрія, як і будь-яка інша галузь економіки, спрямована на максимально можливе задоволення потреб людини. У статті розглянуто основні проблеми, що перешкоджають розвитку туристичної індустрії і потребують їх подальшого вирішення. Проаналізовано наслідки впливу нових викликів, з якими стикнулася туристична галузь у зв'язку з пандемією коронавірусу. Запропоновано шляхи подолання виходу з кризи, спричиненої COVID-19.

Ключові слова: туризм, туристична галузь, ресурсний потенціал, туристичні потоки, туристичні послуги, динамічний розвиток, раціональне використання природних ресурсів, сталий туризм, коронакриза.

Стаття посвящена актуальним вопросам развития туристической отрасли,

которая является неотъемлемой и одной из важнейших на современном этапе развития общества частей мировой экономики, а также одним из ключевых элементов сохранения и развития природного, рекреационного, исторического, культурного наследия страны и ее человеческого капитала. В современном туристическом рынке происходят довольно ощутимые изменения, поэтому важность исследования основных факторов, влияющих на его динамичное развитие, не поддается никаким сомнениям. Туристическая индустрия, как и любая другая отрасль экономики, направлена на максимально возможное удовлетворение потребностей человека. В статье рассмотрены основные проблемы, препятствующие развитию туристической индустрии и требующие их дальнейшего решения. Проанализированы последствия влияния новых вызовов, с которыми столкнулась туристическая отрасль в связи с пандемией коронавируса. Предложены пути преодоления выхода из кризиса, вызванного COVID-19.

Ключевые слова: туризм, туристическая отрасль, ресурсный потенциал, туристические потоки, туристические услуги, динамичное развитие, рациональное использование природных ресурсов, устойчивый туризм, коронакризис.

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct56-19>

Бунякова Ю.Я.

к.геогр.н.,

доцент кафедри економіки

природокористування

Одеський державний екологічний

університет

Bunyakova Yulia

Odessa State Environmental University

The article is devoted to topical issues of tourism development, which is an integral and one of the most important, at the present stage of society, parts of the world economy, as well as one of the key elements of preservation and development of natural, recreational, historical, cultural heritage and human capital. There are quite significant changes in the modern tourist market, so the importance of studying the main factors influencing its dynamic development is beyond doubt. Despite the high resource potential and significant tourist opportunities, Ukraine's contribution is quite modest and insignificant compared to developed tourist countries. The main problems here are, first, the low quality of the tourist product; secondly, imperfect state policy in the field of tourism. Domestic tourism infrastructure is underdeveloped, tourism services do not meet international service requirements, and the creation of a favorable environment for the dynamic development of tourism is not focused on the development of international tourism ties, as well as ensuring European integration. The tourism industry, like any other branch of the economy, is aimed at meeting human needs as much as possible. One of the most important trends in the development of world tourism is the intensification of competition in the tourist offer market as a result of the emergence of more and more growing countries with ambitious plans to attract tourists, as well as oversaturation of the market with the same type of tourist offer. Therefore, it is extremely important to take into account the requests, motives, tastes and the degree of satisfaction of the needs of potential tourists. The main problems that hinder the development of the tourism industry and need their further solution are considered in the article. It is noted that developing a strategy for tourism development in Ukraine should take into account that the priority of world tourism is sustainable development of tourism. Its main essence is to create effective mechanisms for establishing and maintaining a balance between the preservation of natural and historical and cultural resources and tourism. The effects of the new challenges facing the tourism industry in connection with the coronavirus pandemic have also been analyzed. There is no doubt that the pace of recovery of the tourism industry after the crisis will depend mainly on the right government policy and appropriate government support. Ways to overcome the crisis caused by COVID-19 are proposed.

Key words: tourism, tourist branch, resource potential, tourist flows, tourist services, dynamic development, rational use of natural resources, sustainable tourism, corona crisis.

Постановка проблеми. Однією з провідних галузей світової економіки, що розвивається найбільш динамічно, є туризм, який за швидкі темпи зростання був визнаний економічним феноменом минулого століття. Фахівці пророкують і подальше успішне майбутнє, незважаючи на нові виклики

сьогодення і певні проблеми у своєму розвитку, які існують досі. Наше завдання – виявити і визначити їхній вплив на процеси, що відбуваються в туристичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, галузь туризму є фундаментальною

основою багатьох розвинених країн світу і країн, що розвиваються. За даними Всесвітньої туристичної організації, її внесок у світову економіку становить близько 11% світового валового внутрішнього продукту [1, с. 7–9]. Це свідчить про те, що туристична галузь відіграє одну з ключових ролей у світовій економіці і нині є одним із найприбутковіших видів бізнесу у світі. Саме тому актуальними постають питання про майбутнє цієї галузі, про її перспективи та динаміку розвитку.

Основні тенденції розвитку сфери туризму розглядалися у публікаціях вітчизняних та зарубіжних науковців, до яких, зокрема, слід віднести В. Кифяка, О. Любіцеву, А. Парфіненко, М. Мальську, Р. Бартона та ін. [2–5].

Існує прямий зв'язок між загальними соціально-економічними досягненнями суспільства і тенденціями в розвитку сфери туризму. Зростання тривалості відпусток працівників і достатньо високий рівень їх забезпечення зумовлено зростаючим рівнем життя в розвинених країнах світу. Це значно впливає на розвиток туристичної галузі й є необхідними передумовами виникнення масового туризму, його розвитку та підтримки високих обсягів попиту.

Останнім часом розвинені індустріальні країни демонструють зростання туристичних ринків унаслідок збільшення доступності туризму для ширшого загалу і частоти туристських поїздок. Для нових країн і туристських ринків характерні тенденції збереження динамічного зростання і відповідного збільшення бюджетних доходів. У найближчому майбутньому на міжнародному туристичному ринку продовжуватимуть з'являтися все нові напрямки, які здатні скласти конкуренцію визнаним центрам світового туризму. Це зумовлено також перенасиченням ринку однотипною туристичною пропозицією. Тому вкрай важливим постає врахування запитів, мотивів, смаків і ступеня задоволення потреб потенційних туристів.

Успішна діяльність будь-якої компанії на ринку величезною мірою залежить від привабливості товарів або послуг, які вона пропонує. Так само, як і в будь-якій іншій галузі економіки, у туризмі для забезпечення ефективної діяльності та залучення уваги потенційних споживачів передусім необхідно поєднувати основні чинники виробництва: землю, капітал і трудові ресурси. Специфіка туристичної сфери зумовлена використанням туристичних ресурсів, наявність яких визначає профіль освоєння певної території.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення та аналіз основних чинників впливу на динамічний розвиток туристичної галузі, а також розкриття можливих сценаріїв виходу туристичної сфери з кризи, спричиненої появою нового виклику світового масштабу – пандемією коронавірусу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальне розширення сфери туризму є одним

із найважливіших напрямів світового розвитку за останні 50 років. Суттєво вплинули на показники міжнародних туристичних потоків і призвели до трансформації сфери туризму в індустрію геополітичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються у світі, та бурхливий та стрімкий розвиток інформаційних технологій.

Туристична індустрія націлена на задоволення різних потреб як організованих, так і індивідуальних туристів. Вона охоплює близько 50 видів економічної діяльності [6].

Одне з провідних місць у Європі за рівнем забезпеченості унікальними природними та історико-культурними ресурсами, які викликають досить високий туристичний інтерес, займає Україна. Низька конкурентоспроможність національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках є основною причиною низького рівня доходу від туризму.

Розробляючи стратегію розвитку туризму в Україні, слід брати до уваги, що пріоритетним напрямом розвитку світового туризму стає його сталий розвиток. Його основна суть полягає у створенні ефективних механізмів встановлення і підтримання рівноваги між збереженням природних та історико-культурних ресурсів і туристичною діяльністю.

Однією із суттєвих проблем використання природних ресурсів рекреаційної сфери є їх руйнування, забруднення, виснаження через надмірну та екологічно незбалансовану господарську практику. Тому метою державної політики має стати забезпечення раціонального використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу туристично-рекреаційної діяльності на довкілля за рахунок залучення до процесу виробництва туристичних послуг переважно відновлюваних та невитратних ресурсів природно-рекреаційної сфери. Перспективним напрямом є створення умов для залучення інвестицій у розвиток туристичної галузі, перебудову інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, стимулювання інноваційної діяльності у сфері надання туристичних послуг із метою зменшення негативного впливу галузі на довкілля.

Неефективна реалізація конкурентних переваг унікального ресурсного потенціалу України має такі причини:

- низька якість складників національного туристичного продукту: велика частина природних територій та об'єктів культурної спадщини не пристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура загалом не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги в більшості секторів туристичної індустрії не відповідають вимогам якості обслуговування;

- за відсутності комплексної політики держави: несформованість раціональних форм державного

управління у сфері туризму, невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним потребам населення й економіки держави, існуючим параметрам туристичного потоку і тенденціям розвитку туризму в цілому.

Ефективним механізмом створення сприятливого клімату для розвитку туризму, інтеграції нашої країни в європейське співтовариство, ефективного використання туристичних ресурсів, просування національного туристичного продукту на світовому ринку, забезпечення зайнятості, розвитку транскордонної інфраструктурної мережі, розвитку національної економіки та культури є цілеспрямована і системна робота щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків на двосторонньому і багатосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях.

Для подальшого розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового туристичного ринку передумовами є:

- застосування міжнародної законодавчої і нормативно-правової бази туризму;
- освоєння прогресивних технологій у сфері туристичної діяльності;
- розроблення стандартів якості туристичного обслуговування;
- упровадження передових систем та методів підготовки і підвищення кваліфікації туристичних кадрів;
- використання можливостей світового інформаційного простору, наукових досліджень, досвіду державного регулювання та стимулювання галузі туризму, практики створення організаційно-фінансових засад функціонування високорентабельної туристичної індустрії.

Світова економічна криза, яка виникла внаслідок пандемії COVID-19, в одну мить змінила туристичну галузь усіх країн. Від моменту виникнення пандемії наприкінці 2019 р. та протягом першої хвили розповсюдження інфекції понад 190 країн мали захворілих на вірус, тому органи державної влади різних країн повинні були вжити жорстких заходів щодо обмеження або заборони пересування громадян, перетину кордонів, проведення масових розважальних, спортивних та культурних заходів.

Туризм – це один із найбільш постраждалих секторів економіки, який зазнав значного негативного впливу як унаслідок прямих обмежень та заборон, упроваджених урядами країн, так і через проблеми, що виникли у суміжних галузях економіки, особливо транспортній сфері. Згідно зі звітом Всесвітньої туристичної організації (ВТО) щодо пов'язаних із COVID-19 обмежень на пересування [7], усі міжнародні дестинації ввели обмеження на пересування через пандемію, у тому числі: 97 дестинацій (45%) повністю або частково закрили свої кордони для туристів; 65 дестинацій (30%)

повністю або частково призупинили здійснення міжнародних авіарейсів; 39 дестинацій (18%) закривають свої кордони за більш диференційованим принципом, забороняючи в'їзд для пасажирів із певних країн походження. Таке падіння у туристичній галузі може спричинити зменшення кількості робочих місць на 12–14%.

За даними, опублікованими ВТО, останні тенденції вказують на зниження кількості міжнародних туристських відвідувань за весь 2020 р. приблизно на 70%. Глобальний кризовий комітет у галузі туризму об'єднав туристський сектор із метою намітити загальносекторальні заходи реагування у зв'язку з проблемою пандемії COVID-19, яка не має аналогів в історії [8].

Термін закінчення пандемії є відправною точкою для прогнозування термінів відновлення туристичного попиту, формування і розвитку туристичних потоків до докризового рівня. Туристичні компанії, пройшовши й освоївши уроки коронакризи, повинні підвищити гнучкість як в організаційному плані, так і в плані функціональної перебудови. Інакше кажучи, залежно від ринку, що динамічно змінюється, володіти «здатністю до розширення і стиснення». Колективи цих підприємств повинні відрізнитися мобільністю, володіти універсальними компетенціями у сфері туризму, бути здатними самостійно вирішувати різноманітні завдання.

З огляду на унікальний характер кризи, який викликаний поєднанням економічного та медичного чинників, відновлення туристичних потоків відбуватиметься відносно повільними темпами, ніж коли наступали «чисто» економічні кризи. Немає сумніву, що темпи відновлення туристичної галузі після кризи залежатимуть переважно від правильної державної політики та відповідної державної підтримки. В іншому разі галузь впаде в «депресію» і подальший її підйом здійснюватиметься за песимістичним сценарієм.

Оскільки крива розповсюдження пандемії COVID-19 для України аналогічна міжнародній, можна очікувати відновлення діяльності внутрішнього туризму вже влітку 2021 р. Ключовий аргумент полягає у тому, що українська туристична галузь має продемонструвати свій потенціал внутрішнього попиту на туризм і здатність до відновлення. Водночас галузь потребує підтримки у вигляді відтермінування сплати податкових і боргових зобов'язань у межах максимальних можливостей України, тобто з урахуванням об'єктивних обмежень державного та місцевого бюджетів та відповідно до кредитного потенціалу країни. Після налаштування загальної моделі підтримки туристичного сектору та за припущення, що можлива друга хвиля пандемії буде слабшою за першу (або не відбудеться взагалі), усі зусилля щодо заходів у четвертому кварталі 2021 р. можна націлити на інші структурні зміни в туристичній системі країни.

Висновки з проведеного дослідження.

Загострення епідеміологічної ситуації у світі під час пандемії коронавірусу COVID-19 призвело до різкого скорочення попиту на туристичні послуги, уведення жорстких санітарних обмежень на відвідування туристичних дестинацій, а також до обмеження функціонування підприємств сфери розваг і відпочинку, громадського транспорту, сфери гостинності та ресторанної справи. У результаті відбулося різке скорочення кількості міжнародних туристичних відвідувань і обсягу доходів від міжнародного туризму. Структурні просторові зміни туристичного потоку переважно на користь внутрішнього туризму також характеризуються дискретністю.

Будь-яка криза завдає шкоди, але також надає і нові можливості для розвитку туризму. Відновлення повинне включати перетворення сектору, розвиток нових напрямків туризму, наприклад внутрішнього, спеціалізованого (медичного, освітнього, ділового, зеленого, сільського тощо), перебудову туристичної сфери та інфраструктури з урахуванням зміни потреб клієнтів, санітарно-епідеміологічних норм та обмежень, привнесення інновацій та інвестування у сталий туризм. Цифрова трансформація та онлайн-присутність будуть, безперечно, дуже важливими чинниками не лише через необхідність надання інформації споживачам, а й із погляду організації туристичної індустрії. Відновлення суміжних галузей економіки, загальне підвищення ділової активності, поліпшення платоспроможності покупців туристичних послуг, дієва державна підтримка допоможуть індустрії туризму відновитися та розвиватися.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Марчелло Р. Статистика міжнародного туризму-2030. *UNWTO NEWS*. 2019. № 1. С. 7–9.
2. Парфіненко А.Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126. Ч. 1. С. 12–23.
3. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монографія / за ред. А.Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. 280 с.
4. Кифяк В.Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика : монографія. Київ, 2010. 427 с.

5. Любіцева О., Смирнов І. Туристичний бізнес під час пандемії COVID-19: світовий та український досвід. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Туризм»*. 2020. Т. 3. Вип. 2. С. 196–208.

6. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>

7. World Tourism Organization (2020). URL: <https://unwto.org/publications>

8. Поточні тенденції та перспективи міжнародного туризму. URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/Barometer_May2020_full.pdf

REFERENCES:

1. Marcello R. (2019) Statystyka mizhnarodnoho turizmu-2030 [Statistics of international tourism-2030]. *UNWTO NEWS*, no. 1, pp. 7–9.
2. Parfinenko A.Y. (2015) Mizhnarodnyy turizm v Ukraini: heopolitychni aspekty hlobal'noho yavlyshcha [International tourism in Ukraine: geopolitical aspects of the global phenomenon]. *Actual problems of international relations*, vol. 126, ch. 1, pp. 12–23. (in Ukrainian)
3. Osoblyvosti formuvannya ta realizatsiyi turystychnoyi polityky derzhavy: mizhnarodnyy, natsional'nyy, rehional'nyy dosvid: monohrafiya (2013) [Features of formation and realization of tourist policy of the state: international, national, regional experience: monograph] / col. ed., ed. A.Yu. Parfinenko. Kharkiv: KhNU. V.N. Karazin, 280 p. (in Ukrainian)
4. Stratehiya rozvytku terytorial'nykh rekreatsinykh system: teoriya, metodolohiya, praktyka: monohrafiya (2010) [Strategy of development of territorial recreational systems: theory, methodology, practice: monograph]. Ministry of Economy of Ukraine. Kyiv, 427 p. (in Ukrainian)
5. Lyubitseva O., Smirnov I. (2020) Turystychnyy biznes pid chas pandemiyi COVID-19: svitovyy ta ukrayin's'kyi dosvid. [Tourism business during the COVID-19 pandemic: world and Ukrainian experience]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Tourism*, vol. 3, issue 2, pp. 196–208. (in Ukrainian)
6. Stratehiya rozvytku turizmu ta kurortiv na period do 2026 roku [Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026 [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 16, 2017 № 168-r.]. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
7. World Tourism Organization (2020). URL: <https://unwto.org/publications>
8. Current trends and prospects for international tourism. URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/Barometer_May2020_full.pdf